

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการดำเนินการวิจัย ดังรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

2.1 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 สภาพแวดล้อมในโรงเรียน

2.2.1 ความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

2.2.2 ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

2.2.3 แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

2.2.4 เทคนิคและวิธีการจัดสภาพสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

2.2.5 ลักษณะสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

1) ด้านกายภาพ

2) ด้านบริหาร

3) ด้านวิชาการ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 งานวิจัยในประเทศ

2.3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

2.4 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

มีรายละเอียดดังนี้

2.1 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารโรงเรียนในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากการบริหารแบบเดิมทั้งในเรื่องของโครงสร้างการบริหารงาน การบริหารในฝ่ายงานย่อย รูปแบบการบริหารงานจะเป็นแบบนิติบุคคล ซึ่งผู้บริหารจะต้องให้ความสนใจและวางแผนการบริหารงานในฝ่ายต่างๆ โดยแบ่งงานออกเป็น 4 ฝ่าย

ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป มีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 33-37)

1) การบริหารวิชาการ

มีแนวคิดในการบริหารงาน กล่าวคือ งานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาคำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัย เกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินการด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น
- (2) เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและมีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก
- (3) เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัย เกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ
- (4) เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ อย่างกว้างขวาง

2) การบริหารงบประมาณ

มีแนวคิดในการบริหารงาน คือ การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหาร มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านงบประมาณมีความเป็นอิสระ คล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้
- (2) เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ
- (3) เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

3) การบริหารงานบุคคล

มีแนวคิดในการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระ ภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญและกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อให้ดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลถูกต้องรวดเร็วเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล
- (2) เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์
- (3) เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มศักยภาพโดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ
- (4) เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

4) การบริหารทั่วไป

มีแนวคิดการบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กรให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุตามผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก

โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

วัตถุประสงค์

(1) เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวก ให้การปฏิบัติงาน ของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(2) เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และผลงานของสถานศึกษาต่อ สาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนการ จัดการศึกษา

2.2 สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

2.2.1 ความหมายของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

สมิทธ์ สระอุบล (2532, หน้า 2) ให้ความหมายของสภาพแวดล้อม ว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวโยง ถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกิดคุณลักษณะซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งมีส่วนเสริมสร้างหรือ ทำลายปัจจัยอื่นอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้เป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันทั้งระบบ

กรมสามัญศึกษา (2531, หน้า 8) ให้ความหมายบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ว่าหมายถึง การรับรู้หรือความรู้สึกที่สมาชิกในโรงเรียนมีต่อโรงเรียน และอาจรวมถึงความรู้สึกที่ พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนมีต่อโรงเรียนด้วย ถ้ามีสภาพแวดล้อมที่ดีก็จะทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจ พอใจ อบอุนใจ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และภาคภูมิใจที่ได้เป็นสมาชิก ถ้าสภาพแวดล้อมไม่ดีก็ จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ขาดความผูกพันต่อโรงเรียน ขาดความรู้สึกการเป็นเจ้าของ เบื่อหน่ายห่างเหิน เฉยเมย ว่าห่วย ฯลฯ

สวัสด์ สายประสิทธิ์ (2531, หน้า 628) ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการจัดสภาพแวดล้อม รอบๆ ตัวให้ผู้ที่มีสัมผัสมีความโน้มเอียงไปกับสภาพแวดล้อมนั้น เป็นการปรุงแต่งสภาพแวดล้อม ในโรงเรียนให้มีบรรยากาศโน้มน้าวความรู้สึกของเด็กให้มีความสงบเห็นสิ่งดีงามในธรรมชาติ สักคม และสภาพแวดล้อมของชีวิต มีความพึงพอใจที่จะเรียน ทำให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลได้โดยง่าย

พ. โปธิทัฬพะ (2533, หน้า 33) ได้อธิบายความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ไว้ว่าเป็นการรับรู้ หรือความรู้สึกและทัศนคติที่โรงเรียนได้รับจากสมาชิกในโรงเรียน ทั้งในทางที่ ดีและในทางที่ไม่ดี ความรู้สึกในทางที่ดีนั้นทำให้เกิดความประทับใจ พอใจ และอบอุนใจ มี ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และภาคภูมิใจต่อโรงเรียน ความรู้สึกที่ไม่ดีนั้นอาจทำให้ขาดความรัก ไม่มี

ความผูกพัน ปราศจากความเป็นเจ้าของ เกิดความเฉยเมย ความเบื่อหน่าย ความเห็นห่าง และ ความไม่รับผิดชอบ

อนันต์ นามทองตัน (2534, หน้า 7) ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า เป็นการจัดสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวสมาชิกในโรงเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีผลทำให้เกิดความโน้มเอียง ไปกับสภาพแวดล้อมนั้น เกิดความรู้สึกและทัศนคติต่อโรงเรียนทั้งในทางบวกและทางลบ ความรู้สึก ในทางบวกจะทำให้เกิดความประทับใจ อบอุ่นใจ และพอใจ ความรู้สึกมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ ตลอดจนมีความภูมิใจที่ได้เข้ามาอยู่ร่วมเป็นสมาชิก ส่วนทางลบนั้นทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย หมางเมิน เกิดความเฉยเมย ปราศจากความเป็นเจ้าของ

บุญช่วย จินดาประพันธ์ (2536, หน้า 81) กล่าวว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง ปัจจัย ภายนอกทุกสิ่งทุกอย่างที่อาจมีอิทธิพล และผลกระทบต่อโอกาสที่สิ่งมีชีวิตตัวใดตัวหนึ่งจะมีชีวิตรอด และเจริญพันธุ์

อำภา บุญช่วย (2537, หน้า 145) ให้ความหมาย สภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า การจัด สภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวให้ผู้ที่ได้สัมผัส ได้มีความโน้มเอียงไปกับสภาพแวดล้อมนั้นๆ โรงเรียน จึงต้องมีการปรุงแต่งสภาพแวดล้อมต่างๆ เพื่อโน้มน้าวความรู้สึกของนักเรียนให้พอใจที่จะเรียน และอยากเรียน

ดังนั้นสรุปความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนได้ว่า เป็นการรับรู้หรือความรู้สึก ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวของสมาชิกในโรงเรียน ทำให้เกิดทัศนคติหรือความรู้สึกต่อโรงเรียนทั้ง ทางที่ดีและทางที่ไม่ดี ความรู้สึกในทางที่ดีจะทำให้มีจิตใจแจ่มใส มีความรักสวรักรังาม รักความ สะอาดมีความผูกพัน อยากมาโรงเรียน รู้สึกเป็นเจ้าของและภูมิใจต่อโรงเรียน

2.2.2 ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

การจัดสภาพสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และสมาชิกในโรงเรียน ดังนั้น กรมสามัญศึกษา จึงได้ประกาศทิศทางการจัดการศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2531, หน้า 1) ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาถือเป็นแนวปฏิบัติ คือ บรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีของโรงเรียน จะมี ส่วนในการเสริมสร้างความคิด จิตใจ และคุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ได้ มีผู้กล่าวว่า ครูอาจ แบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ครูที่พูดได้ และครูที่พูดไม่ได้ ครูที่พูดได้เป็นที่รู้จักกันดี ได้รับการยกย่อง และยอมรับกันว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ครูพูดไม่ได้มักได้รับการกล่าวถึงน้อย บรรยากาศและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนถือว่าเป็นครูที่พูดไม่ได้ เชื่อว่าโรงเรียนที่สะอาดร่มรื่น เรียบง่าย สดชื่น สงบแจ่มใส มีชีวิตชีวา วัสดุอาคารสถานที่ได้รับการดูแล มีความเป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งจะให้ครูและนักเรียนได้ใช้ตลอดเวลา ย่อมจะทำให้ครูและนักเรียนได้รับอิทธิพลทำให้เป็น คนละเอียดอ่อน จิตใจแจ่มใส รักสวรักรังาม รักความสงบเรียบง่าย และรักความร่มรื่นไปด้วย ถือว่า

คุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ของหลักสูตรอันจะเกิดขึ้นในตัวนักเรียน โดยครูประเภทพูดไม่ได้นี้ มีความจำเป็นอย่างมาก จึงเห็นเป็นการสมควรที่โรงเรียนจะต้องพยายามจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อประโยชน์ในการที่เด็กจะได้พัฒนาให้เต็มความรู้ความสามารถ

ในทางตรงกันข้ามถ้าหากโรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมไม่ดี ย่อมจะเกิดปัญหาได้ ดังที่สมพร สุทัศนีย์ (2525, หน้า 203) ได้สรุปปัญหาที่เกิดจากบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ไว้ดังนี้

1. บรรยากาศในห้องเรียน ควรเป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ถ้าบรรยากาศที่ผ่อนคลายไม่ต้องเครียดเกินไปเด็กจะเรียนได้ดี แต่ถ้าบรรยากาศตึงเครียด ครูเป็นคนเจ้าอารมณ์เข้มงวดกดดัน ขอบคุดและทำโทษเมื่อเด็กทำผิด และเข้มงวดจนเกินไป เช่น กำหนดวันส่งงานที่ไม่มีการยืดหยุ่น ให้งานมากเกินไป ครูบางคนไม่ยุติธรรมเด็กไม่ยอมเรียน ครูมักใช้วิธีสอนแบบยึดครูเป็นศูนย์กลาง ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมบ้าง จึงทำให้เด็กเบื่อการเรียน

2. กฎและระเบียบของโรงเรียน ถ้าโรงเรียนมีกฎและระเบียบเข้มงวดกดดันมากเกินไป ทำให้เด็กกระดิกตัวไม่ได้ เช่น มาสายไม่ได้ พูดคุยเปลี่ยนอิริยาบถในขณะที่เรียน ฯลฯ จึงขัดกับพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างยิ่ง

3. จำนวนครูไม่พอ โดยเฉพาะโรงเรียนเล็กๆ รัฐไม่สามารถจัดสรรครูให้ครบชั้นเรียนได้ ครูบางคนต้องรับผิดชอบสอนถึง 2 ชั้น จึงทำให้เกิดความลำบากในการเตรียมการสอนจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณภาพการเรียนการสอนต่ำ และครูที่เข้าอบรม เพื่อเพิ่มคุณวุฒิมักจะไม่มีเวลาเอาใจใส่เท่าที่ควร เพราะต้องแบ่งเวลาส่วนหนึ่งไป จึงทำให้คุณภาพการสอนด้อยลง

แผนปฏิบัติการ 4 ปี ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2548-2551 (2548, หน้า 10) ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ในการบริหารที่สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ คือ การสร้างสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ วิจัยและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านอาคารและสิ่งก่อสร้าง การส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

นอกจากนี้แล้วสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549, หน้า 10) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในมาตรฐานด้านการบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานที่ 16 ที่ว่าด้วย สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ มีตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคารสถานที่ที่เหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2544, หน้า 24) ในมาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัย ของผู้เรียน มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดสภาพแวดล้อมที่สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดระบบป้องกันให้สถานศึกษาปลอดสารพิษ สิ่งเสพติด อาชญากรรม และอบายมุข

ตัวบ่งชี้ที่ 3 จัดระบบสาธารณูปโภคที่ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 4 จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครู และบุคลากรอย่างเพียงพอ และจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน จึงได้ทำการศึกษา วิจัยการจัดสภาพแวดล้อมใน โรงเรียน เพื่อจะได้นำมาปรับปรุงและพัฒนาในการสร้างสภาพแวดล้อม ในโรงเรียนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่อไป

2.2.3 แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนเป็นการพัฒนานักเรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และเป็นการพัฒนาทางด้านความรู้สึกรักใคร่ จิตใจและมีคุณธรรมรัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนา การศึกษา ซึ่งแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ให้ความสำคัญของการ พัฒนาคุณภาพของคนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด โดยได้กำหนดแผนงานหลักเพื่อพัฒนาการศึกษาในช่วงปี 2540-2544 เรื่อง การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีแนวทางและมาตรการด้านการปรับปรุง การจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ (อภิชาติ บัวทอง, 2541, หน้า 28) ดังนี้

1. ให้ผู้สอนปรับวิธีการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล
2. ให้ผู้สอนจัดวิธีการเรียนการสอนให้มีความหลากหลาย ในรูปแบบเพื่อให้สอดคล้อง กับสภาพปัจจุบันและเงื่อนไขของท้องถิ่น
3. เชื่อมโยงการเรียนรู้ ในเนื้อหาวิชากับสภาพปัญหาและประสบการณ์จริง
4. ให้สถาบันการศึกษาเสริมสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อม เพื่อส่งผลต่อการเรียนรู้ ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
5. ให้หน่วยงานทางการศึกษาปรับปรุงระบบการวัดและประเมินผลการเรียน โดยมุ่งเน้น การวัดความรู้ความคิดในลักษณะรวบยอดแทนการวัดผลเป็นรายวิชาเพียงอย่างเดียว

6. กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำข้อสอบมาตรฐาน ในวิชาทักษะพื้นฐานที่เป็นวิชาแกน สำคัญ เพื่อตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

7. กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงระบบการคัดเลือกเข้าเรียนต่อในทุกระดับการศึกษาโดย สะท้อนจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในแต่ละระดับการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษามีหน้าที่ เกี่ยวข้องกับบุคคลและหน่วยงานต่างๆ มากมาย เพื่อความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐาน แห่งความเข้าใจที่ตรงกันและความร่วมมือระหว่างทุกฝ่ายเป็นสำคัญ จึงได้กำหนดแนวทางการ ปฏิรูปการศึกษาขึ้น ซึ่งเป็นการปรับปรุงการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเลือกสรร เปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมแนวทางการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความคาดหมายว่าจะสามารถ แก้ปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางหรือหมดไป และสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการ เรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ในการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา เร่งรัดให้ โรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับจัดการศึกษาให้มีมาตรฐานคุณภาพที่ทัดเทียมกันและให้กระจาย การจัดบริการครอบคลุมทุกพื้นที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538, หน้า 1-3) คือ

- 1) จัดทำแผนที่ตั้งสถานศึกษาของโรงเรียน
- 2) กำหนดขนาดของโรงเรียนและสถานศึกษาระดับต่างๆ ในแต่ละภูมิภาค เพื่อให้ ได้ขนาดโรงเรียนที่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพประสิทธิภาพและเหมาะสม กับสภาพท้องถิ่น
- 3) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐานในด้านบรรยากาศของการจัดการศึกษาด้าน การเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน ด้านบุคลากรที่สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจ
- 4) ให้โรงเรียนแต่ละ โรงเรียนที่มีอยู่เดิมและที่จะสร้างขึ้นใหม่มีผังแม่บทอย่างเต็ม รูปแบบอีกทั้งการออกแบบและการจัดสร้างอาคารเรียนรวมทั้งการจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมในโรงเรียนต้องให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และมุ่งรักษาสีลปวัฒนธรรม ของท้องถิ่น
- 5) กระจายอำนาจการกำหนดนโยบาย การบริหารโรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับ
- 6) ให้องค์การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน และประเมินมาตรฐานโรงเรียน เพื่อให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพการศึกษา

เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาในอนาคตจากแนวความคิดของ มะเตือ เสมา (2537, หน้า 26) ได้กล่าวว่า การจัดโรงเรียนให้มีคุณภาพโดยการเริ่มต้นที่ขนาดของโรงเรียนคือ ทำโรงเรียนให้มีขนาดเท่ากันเพื่อให้พร้อมที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีคุณภาพจะไม่มีโรงเรียน ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ต้องมีการพัฒนาที่คุณภาพเอาตัวคุณภาพมากำหนดระดับตำแหน่งซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของลิจิต เทอคสตีร์คคี่ (2539, หน้า 32) ที่กล่าวว่า หน้าที่ของสภาพการศึกษาต้องพัฒนาโรงเรียนให้มีมาตรฐานเท่ากัน คือ มาตรฐานของการเรียนการสอน โดยครูจะต้องมีคุณวุฒิหรือขีดความสามารถเป็นที่ยอมรับของชุมชนเท่ากัน จำนวนครูทุกโรงเรียนต้องมีสัดส่วนเท่ากัน นักเรียนก็มีสัดส่วนเท่ากันและต้องให้ครูมีรายได้ดีขึ้น และเพื่อเป็นการสนอง แนวทางการปฏิรูปการศึกษากระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดบัญญัติ 10 ประการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538, หน้า 13-14) โรงเรียนที่ได้มาตรฐานหรือโรงเรียนในอุดมคติจะต้องมีองค์ประกอบ 10 ประการดังต่อไปนี้

1. เป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการมีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้บริหารควรมีเวลาอยู่ประจำสถานศึกษา เพื่อดูแลการปฏิบัติงานภายในให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
2. มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุขมุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติ โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงและปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่ฝุ่น ไร่ผลภาวะ
3. เป็นโรงเรียนที่มีความพร้อม มีแผนผังเต็มรูปแบบ มีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ตลอดจนมีสนามกีฬาครบครันโดยให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น
4. มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน โดยจัดซื้อในราคาท้องตลาดที่เป็นธรรมทั้งเหมาะสมกับการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ หากขาดแคลนครูให้ครูที่เกษียณอายุหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอนและหรือให้มีระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม
6. ให้องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิชาการหรือด้านบริหาร เช่น กำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ การสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษา การสอนวิชาชีพการเกษตร การก่อสร้าง การไฟฟ้า เป็นต้น
7. มีการเก็บค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาและจัดอุปกรณ์การเรียนการสอนให้ครบครัน ทั้งนี้ให้ยกเว้นค่าเล่าเรียนสำหรับเด็กยากจนและจ่ายค่าตอบแทนให้

นักเรียนในการพัฒนาหรือฝึกปฏิบัติ ฝึกอาชีพที่เกิดรายได้และเป็นประโยชน์แก่โรงเรียน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เป็นต้น

8. มีการส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการของสถานศึกษา การจัดสวัสดิการให้กับครู เช่น การจัดที่พักค่าตอบแทน ค่าล่วงเวลา ค่าสอนพิเศษ ค่าฝึกอบรมตลอดจนการแก้ปัญหาหนี้สินของครู

9. มีการวัดผลและประเมินผลทางการศึกษาที่มุ่งเน้นผลผลิตหรือคุณภาพของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

10. เป็นโรงเรียนที่ผู้นำท้องถิ่นและผู้ปกครองทุกระดับทุกประเภทยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

จากผลการประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2538 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า 51-54; อ้างถึงใน อภิชาติ บัวทอง, 2541, หน้า 28) ซึ่งให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียนยังมีปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนามาตรฐานให้สำเร็จตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติอีกหลายประการ คือ ภารกิจ 6 งานหลัก มาตรฐานที่ผ่านน้อยที่สุด คือ งานวิชาการ ซึ่งอาจเป็นเพราะงานวิชาการเป็นงานที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม หรือ กระบวนการและผลของงานยังมีรูปแบบไม่ชัดเจน การสนับสนุนด้านงบประมาณและการประสานความร่วมมือยังขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง ส่วนในด้านโรงเรียนพบว่าระดับการศึกษาที่โรงเรียนผ่านมาตรฐานมากที่สุดคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 34) รองลงมาคือระดับก่อนประถมศึกษา (ร้อยละ 13) ส่วนระดับประถมศึกษาผ่านมาตรฐานน้อยที่สุด (ร้อยละ 8) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะเป็นโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความพร้อมทางด้านปัจจัยต่างๆ เช่น บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ส่วนในระดับก่อนประถมศึกษาพบว่ามีโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์น้อยที่สุดคือ การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กสอดคล้องกับแนวการจัดประสบการณ์ (ร้อยละ 28) อาจเนื่องมาจากจำนวนผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนมีปริมาณมาก โอกาสได้รับการศึกษาอบรมเพื่อทำความเข้าใจเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กก่อนประถมศึกษา มีค่อนข้างน้อย ประกอบกับโรงเรียนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในชนบทมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ และผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ซึ่งอยู่ในชนบทมีรายได้น้อย ศักยภาพในด้านการสนับสนุนด้านปัจจัยเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนถึงมีค่อนข้างต่ำมาก เมื่อพิจารณาตามขนาดของโรงเรียนพบว่าโรงเรียนขนาดเล็กผ่านมาตรฐานไม่ถึงร้อยละ 50 ในทุกมาตรฐาน ในขณะที่โรงเรียนขนาดใหญ่จะผ่านมาตรฐานมากกว่าร้อยละ 50 ในทุกมาตรฐาน เมื่อพิจารณาทางด้านผลผลิตโดยภาพรวมพบว่าเด็กที่ผ่านการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีการพัฒนาทางด้านร่างกาย

อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ด้านที่ผ่านน้อยที่สุดคือ ด้านสติปัญญา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในชนบท ขาดแคลนทั้งด้านความพร้อมของบุคลากร ความเหมาะสมของอาคารสถานที่และอุปกรณ์การเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับนักเรียนและท้องถิ่นมีโรงเรียนผ่านน้อยที่สุดดังนั้นการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนให้มีประสิทธิผลจึงควรให้ความสำคัญในการพัฒนาดังนี้

- 1) การปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน
- 2) การปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร
- 3) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียน
- 4) ปรับปรุงประสิทธิภาพการวางแผนและการบริหาร โรงเรียน
- 5) การปรับปรุงประสิทธิภาพการนิเทศ
- 6) การส่งเสริมสนับสนุนการเรียนและคุณภาพชีวิตนักเรียน
- 7) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.2.4 เทคนิคและวิธีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

ปัจจุบันการศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน จัดได้ว่าเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เพราะผลที่ได้จากการศึกษาสภาพแวดล้อมโรงเรียนจะทำให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายของโรงเรียนเข้าใจลักษณะ และสภาพที่แท้จริงของโรงเรียนที่รับผิดชอบอยู่มากขึ้น และจะได้มีข้อมูลที่สำคัญไปใช้ในการวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ก่อให้เกิดการพัฒนาवलสมาชิกในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในระยะที่ผ่านมาได้มีนักการศึกษาทั้งในระดับอุดมศึกษา และระดับอื่นๆ ได้คิดค้นเทคนิควิธีการที่จะใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเป็นจำนวนมาก เช่น สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2529, หน้า 22) ได้ประมวลเทคนิควิธีการศึกษาสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา และได้สรุปว่ามี 3 วิธี ดังนี้

1. วิธีศึกษาภาพพจน์ของสถานศึกษา (The Image Approach) กระทำได้โดยให้สมาชิกในสถานศึกษา รายงานความรู้สึก ความประทับใจเกี่ยวกับสถานศึกษาที่ตนสังกัดอยู่ เครื่องมือที่นิยมในการศึกษาแบบนี้ได้แก่

1.1 ดัชนีลักษณะของสถานศึกษา โดยเป็นเครื่องมือสำเร็จรูปประกอบด้วยข้อคำถาม 30 ข้อ ให้ผู้ตอบพิจารณาว่าแต่ละข้อ ถูก หรือ ผิด ไปจากลักษณะของสถานศึกษาที่สังกัดอยู่

1.2 มาตราส่วนประเมินค่าสภาพแวดล้อมสถานศึกษา ซึ่งจะสอบถามครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของนักศึกษา 5 ประเภท คือ นักศึกษาสามารถนำความรู้จากการศึกษาไปปฏิบัติ (Practicality) นักศึกษารู้จักคิดต่อสัมพันธ์กับชุมชน (Community) นักศึกษารู้จักตระหนักรู้ และ

สำนึกในหน้าที่ของตนเอง (Awareness) นักศึกษาเป็นผู้มีระเบียบแบบแผน และปฏิบัติตัวได้เหมาะสม (Propriety) และนักศึกษาเป็นผู้ใฝ่รู้ค้นคว้า และแสวงหาความรู้อยู่เสมอ (Scholarship)

2. วิธีศึกษาคุณลักษณะส่วนตัวของนักศึกษา (The Student Characteristics Approach) การศึกษาวิธีนี้ทำได้โดยให้นักศึกษาแต่ละคนตอบแบบสอบถามบรรยายถึงคุณลักษณะของตัวเอง แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยคุณลักษณะของนักศึกษาสถาบันนั้นๆ โดยมีความเชื่อว่าคุณลักษณะส่วนตัวของนักศึกษาจะถูกกำหนดหรือแต่งเติมเสริมสร้างโดยสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

3. วิธีศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งเร้า (The Stimulus Approach) การศึกษาวิธีนี้ทำได้โดยกระตุ้นให้นักศึกษาแสดงพฤติกรรม กิจกรรมหรือลักษณะต่างๆ ออกมาโดยมีสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเป็นสิ่งเร้า การศึกษาวิธีนี้ แอสติน (Astin, 1968) เชื่อว่าสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา 4 ประเภท คือสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมด้านการเรียน สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน คือ สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมด้านการเรียน สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน และสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร จะเป็นสิ่งเร้าให้นักศึกษากระทำกิจกรรม หรือแสดงพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งกิจกรรมหรือพฤติกรรมเหล่านี้ จะเป็นตัวชี้ลักษณะสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ได้นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับเครื่องมือประเมินผลสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา เช่น อรรถนพ คุณพันธ์ (2521, หน้า 23-24) ได้จัดสร้างแบบสำรวจสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย และการศึกษาแบบวิเคราะห์เจาะลึกเฉพาะด้าน เฉพาะเรื่อง เช่น ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2541, หน้า 48) ศึกษาความสัมพันธ์กับเพื่อนของนิสิต เมื่อเข้าอยู่ในมหาวิทยาลัย ด้านความสัมพันธ์ทางอารมณ์ และความสัมพันธ์ทางสติปัญญา เป็นต้น

จากเทคนิควิธีการวัดสภาพแวดล้อมโรงเรียนข้างต้นนี้ จะช่วยให้ผู้ที่สนใจศึกษาและหรือมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมโรงเรียนสามารถนำไปปรับปรุงหรือประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งที่เป็นการพัฒนาเครื่องมือวัด หรือประเมินสภาพแวดล้อม และการวิเคราะห์เจาะลึกเฉพาะเรื่องเฉพาะทาง ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีทั้งทางด้านวิชาการ และการปฏิบัติการตามหน้าที่ปกติ

2.2.5 ลักษณะสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

โรงเรียนที่จัดสภาพแวดล้อมดีจะทำให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ อบอุ่น สบายใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของและอยากมาโรงเรียน โรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมไม่ดีจะทำให้สมาธิเบี่ยงเบนห่างเหิน เฉยเมย ว้าวุ่น และไม่อยากมาโรงเรียน โรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมดีจะทำให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างเต็มที่ และมีความสุข แต่ถ้าสภาพแวดล้อมของโรงเรียนไม่ดี บุคลากรก็จะมีแต่ความระทมทุกข์ (กรมสามัญศึกษา, 2532, หน้า 3) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526, หน้า 235) เปรียบโรงเรียนเสมือนบ้านแห่งที่สองของนักเรียน ซึ่งนักเรียนจะต้องใช้โรงเรียนเป็นเวลาหลายชั่วโมงในแต่ละวัน โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษา

ซึ่งนักเรียนยังอยู่ในระหว่างปฐมวัย ควรได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ โรงเรียนจึงควรจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้คล้ายกันหรือดีกว่าที่บ้าน โดยสนองความต้องการของนักเรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สายสมร ภูเจริญ (2538, หน้า 3) ที่กล่าวว่า โรงเรียนควรสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน ให้ทุกคนในโรงเรียนมีความรู้สึกอบอุ่นเมื่อมาอยู่รวมกัน คือ การสร้างความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทรต่อกัน ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่สำคัญคนหนึ่งที่จะช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียน มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ ผู้บริหารจึงควรเห็นใจและให้กำลังใจแก่ ครู อาจารย์ ในการปฏิบัติหน้าที่ ครูจะร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ของตน ให้ความรักความเมตตาแก่นักเรียน นอกเหนือจากการสอนเนื้อหาวิชา นักเรียนจะเกิดความรู้สึกว่าอยากมาโรงเรียน มาแล้วมีความอบอุ่น สบายใจ

ดังนั้นในการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อจัดและปรับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนและความเป็นอยู่ของนักเรียน ตลอดจนครูอาจารย์ในโรงเรียน
2. เพื่อให้นักเรียนรักและภูมิใจในโรงเรียนของตน
3. เพื่อให้เด็กนักเรียนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา
4. เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความเป็นระเบียบ รักสวยรักงาม และมีรสนิยมที่ดี
5. เพื่อให้โรงเรียนเป็นสถานที่เป็นตัวอย่างแก่ชุมชน

จากลักษณะและความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน จึงกล่าวได้ว่าการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนทุกระดับจะต้องจัดให้มีขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในโรงเรียน เพราะสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของทุกคนที่เป็นสมาชิกในโรงเรียน ถ้าหากโรงเรียนสามารถดำเนินการได้ดี มีความเหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่นก็จะเป็นการช่วยส่งเสริมให้สมาชิกเติบโตและพัฒนาไปในทางที่ดีที่พึงประสงค์ได้ ดังที่พนัส หันนาคินท์ (2532, หน้า 32) ได้กล่าวว่า โรงเรียนมีหน้าที่ที่จะต้องให้การศึกษแก่ผู้เรียน ผู้บริหารจึงต้องพยายามจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งหลายที่จะเอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียน

เนื่องจากสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีผลต่อความรู้สึกของบุคคล ดังนั้นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะส่งผลให้เกิดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่ดี กรมสามัญศึกษา (2536, หน้า 33) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมของโรงเรียนออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ สรุปได้ดังนี้

1) ด้านกายภาพ

สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประชุม ห้องประกอบครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

การจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมด้านกายภาพเป็นการจัดสภาพทางด้านอาคารสถานที่ บริเวณรอบๆ โรงเรียน เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ นับเป็นสิ่งที่สำคัญที่สามารถมองเห็นได้ นับเป็นสิ่งแรกที่ผู้มาสัมผัสกับโรงเรียนได้พบเห็น และสภาพแวดล้อมเหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์ ดังที่ วินสตัน เชอร์ชิล ได้กล่าวไว้ว่า “We shape our buildings and then they shape us” หมายถึง มนุษย์เรามีอิทธิพลที่จะสร้างอาคารสถานที่อย่างไรก็ได้และในทำนองเดียวกันอาคารสถานที่เหล่านี้ก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่หรือใช้ประโยชน์นั้นด้วย (สายสมร ภูเจริญ, 2538, หน้า 57)

ดังนั้น โรงเรียนจึงต้องมีการจัดกิจกรรมสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพเพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติ เช่น

1. การสร้างสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของสมาชิกทุกคนให้มีความภูมิใจในสถาบัน เช่น กำหนดต้นไม้ หรือดอกไม้ประจำโรงเรียน สิ่งปลูกสร้างที่เป็นสัญลักษณ์ของโรงเรียน เพลงประจำโรงเรียน การแต่งกายชุดที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เป็นต้น

2. การจัดบริเวณโรงเรียน มีการตกแต่งอาคารเรียน อาคารประกอบ ตัดแต่งสนามหญ้า รื้อ จัดห้องเรียน ห้องพักครู สำนักงาน โต๊ะทำงาน ห้องน้ำ ห้องส้วม รักษาความสะอาดสิ่งต่างๆ จัดเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ในโรงฝึกงาน ให้เกิดความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย ดูแล้วยสบายตา หยิบถ้ำง่ายใช้ก็คล่อง และใช้การได้ดีอยู่เสมอ ซึ่งอาจจะใช้กิจกรรม 5 ส (5-S Activities) คือ สะสาง (Seiri) สะดวก (Seiton) สะอาด (Seiao) สุขลักษณะ (Seiketsu) และสร้างนิสัย (Shitsuke) (ทวีสุนทรบุตร, 2539, หน้า 115-116) มาสนับสนุนการดำเนินงาน มีการซ่อมแซมบำรุงรักษาให้มีสภาพใช้การได้ดีอยู่เสมอ เช่น โต๊ะเก้าอี้ ประตู หน้าต่าง สนาม อาคาร สถานที่

3. สร้างความรู้สึกรักให้มีความรัก ความผูกพันกับต้นไม้ โดยเปิดโอกาสให้ครู และนักเรียนได้ปลูก และดูแลรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง ควรเป็นไม้ยืนต้นอย่างน้อยคนละ 1 ต้นหากบางโรงเรียนไม่สามารถปลูกไม้ยืนต้นได้ ก็อาจปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ตกแต่งสร้างซุ้ม สร้างศาลาสวนหย่อม ที่พักผ่อนหย่อนใจ ให้เกิดความร่มรื่น สดชื่นสวยงามก็ได้ ที่ต้นไม้อาจจะมิข้อความที่เป็นข้อคิด ข้อเตือนใจติดไว้ที่เรียกว่า “ต้นไม้พูดได้”

4. มีการพัฒนาตัดแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ เพื่อเป็นการขจัดความซ้ำซาก จำเจ เช่น การจัดสถานที่ทำงานของครู การจัดโต๊ะเรียน การตกแต่งไม้ดอกไม้ประดับ การจัดป้ายนิเทศ ป้ายประกาศ ตลอดจนการนำทรัพยากร หรือต่างๆ ในท้องถิ่นมาจัดหรือตัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน เช่น การใช้ต้นตาล ต้นมะพร้าวมาทำโต๊ะ เก้าอี้ การนำเปลือกหอยมาประดับตกแต่งห้องเรียน และสถานที่ต่างๆ การนำกระบอกไม้ไผ่ มาทำถังขยะ การนำหมวกหรืออบมาทำโคมไฟ การตัดแปลงต้นไม้ให้เป็นรูปทรงต่างๆ

5. กำเนึงถึงความเหมาะสมกับสถานที่ เช่น การจัดห้องแสดง ศิลปะ วัฒนธรรม การจัดทำเอกสารเผยแพร่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่น การจัดป้ายประกาศในที่ที่สามารถอ่านได้สะดวกและทั่วถึง จัดสถานที่บางส่วนไว้เพื่อให้นักเรียนได้เข้าไปใช้ได้ในขณะที่มีความรู้สึกเป็นส่วนตัว เป็นตัวของตัวเอง อันจะก่อให้เกิดความรู้สึกที่สงบ เช่น มุมสงบในห้องสมุด ห้องจริยธรรม สวนสงบ ไม่จัดดอกไม้หรือเสี้ยวตัวให้เป็นที่ทำให้รบกวนการเรียนการสอน เป็นต้น

6. การใช้สิ่งของหรือสถานที่ของโรงเรียนอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์สูงสุด เช่น บริเวณใต้ถุนอาคารเรียน บริเวณหอประชุม โรงอาหาร ใต้รั้วไม้ ฯลฯ อาจจัดเพื่ออำนวยความสะดวกด้านอื่น เช่น เป็นที่อ่านหนังสือ เรียกว่า ห้องสมุดโล่ง หรือใช้จัดนิทรรศการ ป้ายนิเทศ ป้ายประกาศ เป็นต้น

สิ่งชี้วัดถึงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ได้แก่ สภาพอาคาร สถานที่มีความสะอาดสวยงาม มีระเบียบเรียบร้อย ถูกสุขลักษณะ มีความสะดวกสบาย มีการจัดตกแต่งให้สดชื่นด้วยสวนหย่อม ที่พักอ่านหนังสือ รั้วไม้ ครู นักเรียน รู้จักการต้อนรับยิ้มแย้มแจ่มใส

การจัดและสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้น แต่ละโรงเรียนมีสภาพของปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับแนวความคิดและดุลยพินิจของแต่ละบุคคลภายในโรงเรียนนั้นๆ ที่จะสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น แต่ควรอยู่ภายใต้หลักการของ “การร่วมคิดร่วมทำ” ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความรู้สึที่ดี ความรู้สึกของการมีส่วนร่วม ความรู้สึกความเป็นเจ้าของโดยเฉพาะนักเรียนซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ผู้บริหารและครู-อาจารย์ควรยอมรับว่านักเรียนทุกคนมีความสามารถและเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนที่มีความรัก ความผูกพันและปรารถนาดีต่อโรงเรียน ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนภายใต้การแนะนำของผู้บริหารและครู-อาจารย์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเขตการศึกษา 1 (2538, หน้า 28) ได้ให้ความสำคัญของบริเวณโรงเรียนว่า ควรจะมีต้นไม้ใหญ่อยู่บ้างตามสมควร เพื่อที่จะได้ใช้ร่มเงาเป็นที่พักผ่อนของนักเรียนและช่วยเป็นเครื่องกำบังลมพายุ ควรมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพื่อให้เกิดความสวยงามและสร้างบรรยากาศที่สดชื่นให้แก่โรงเรียน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีทางด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นผลดีทางด้านจิตใจอีกด้วย โรงเรียนควร

มีรั้วรอบบริเวณ โรงเรียน เพื่อเป็นขอบเขตและใช้เป็นเครื่องป้องกันอุบัติเหตุจากการจราจรได้ด้วย ส่วนวัลลภ กันทรัพย์ (2535, หน้า 14) กล่าวว่า สิ่งที่โรงเรียนควรจัดให้มี หรือดูแลเอาใจใส่เป็นอันดับแรกๆ และเห็นด้วยตาเปล่า (visible) คือ

1. โรงอาหารหรือสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร อันจะก่อให้เกิดความสำเร็จแก่นักเรียน คือ มีอาหารที่รับประทาน เป็นการเสริมสุขภาพพลานามัย และมีการฝึกสุขนิสัยในการกิน ตลอดจนการรักษาความสะอาดที่เกี่ยวกับการกิน

2. สถานที่เล่นกีฬา หรือสถานที่พักผ่อนในยามว่างเรียน สามารถช่วยนักเรียนในเรื่องได้พักผ่อน เล่น ระหว่างพักเรียนเป็นการคลายเครียด ได้ฝึกสุขนิสัยทางกีฬา และส่งเสริมสุขภาพ

3. ห้องสมุดอาจอยู่ในรูปมาตรฐาน หรือในรูป book comer หรือรูปใดๆ ก็ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งห้องสมุดจะเอื้ออำนวยให้นักเรียน คือ เสริมสร้างความรู้ สร้างนิสัยรักการอ่านและได้พักผ่อนคลายเครียด และคู่มือการใช้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้เสนอการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ได้แก่ การจัดตกแต่งห้องเรียน การจัดที่นั่ง วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ การจัดมุมเสริมความรู้ และอื่นๆ การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่จะเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ไม่ใช่จัดไว้ทุกอย่างก็คงสภาพนั้นตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535, หน้า 89-93) ดังที่ ชเนศ จำเกิด (2533, หน้า 102) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนอีกหลายแห่งยังปล่อยกันตามมีตามเกิดขาดความเอาใจใส่ นักเรียนร่วม 50 คน ต้องแออัดยัดเยียดอยู่ในห้องเรียนแคบๆ ที่ร้อนอบอ้าว ฝุ่นซอกลักฟุ้งกระจาย โตะเก้าอี้โยกคลอน เสี่ยงต่อการล้มคว่ำคะมำหงายของผู้นั่ง ถูกจัดเรียงแถวหันหน้าสู่กระดานดำ แน่นจนแทบจะหาช่องทางเดินไม่ได้ สภาพห้องที่แห้งแล้งขาดการตกแต่งให้น่าอยู่น่าเรียนเช่นนี้ ย่อมส่งผลให้ทั้งนักเรียนและครูผู้สอนเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย และบั่นทอนสุขภาพจิตลงไปทุกวัน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 67) ได้ให้ความสำคัญของอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนว่า นอกจากจะอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานทางการศึกษาในด้านการเรียนการสอนแล้วยังมีส่วนช่วยเสริมสร้างความสำเร็จของงานทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และสติปัญญาของนักเรียนเป็นอย่างมาก การกำหนดแผนผังอาคาร การจัดบริเวณและการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้ตอบสนองการเรียนรู้ และการพัฒนาของเด็ก โดยหลักการแล้วจะไม่นิยมการวางรูปแบบตายตัว มีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปร่างขนาดทรงตรง เพื่อประโยชน์ด้านการเรียนการสอนและการปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม หากนักเรียนได้พบเห็นสภาพบรรยากาศอันดีงาม จะเป็นการกระตุ้นเร้าทางสติปัญญา เสริมพัฒนาการทางสุนทรีย์ และความซาบซึ้งในความงาม เมื่อเติบโตก็จะสามารถสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมทางสังคมได้โดย

อาศัยประสบการณ์ในอดีต ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากโรงเรียนในช่วงพัฒนาบุคลิกภาพการจัดสภาพห้องเรียนในลักษณะนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพของสิ่งเร้า เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน มีแนวทางดังนี้

1. การจัดที่นั่งของผู้เรียน การจัดที่นั่งควรคำนึงถึงทางที่ผู้เรียนจะต้องใช้เดินไปมา หากันและความคล่องตัวของการเคลื่อนย้ายในการปฏิบัติกิจกรรมการจัดที่นั่งของผู้เรียนอาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1.1 การจัดที่นั่งเป็นรายบุคคล อาจจัดได้หลายแบบ เช่น เรียงเป็นแถวตอนลึกหันหน้าไปทางกระดานดำทั้งหมด ซึ่งเป็นแบบที่ใช้มานาน ปัจจุบันเรียกว่าจัดแบบเก่า เพราะเห็นว่าการจัดแบบเก่าใช้วิธีให้ครูบอก อธิบายโดยตลอด ผู้เรียนเป็นผู้ฟังอย่างเดียวไม่ต้องปฏิบัติกิจกรรมอื่นใด การจัดที่นั่งแบบนี้ยังใช้ได้อยู่เสมอเมื่อจะปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ ควรปรับปรุงจัดที่นั่งใหม่สำหรับการจัดเป็นรูปตัวยู รูปครึ่งวงกลม บางครั้งเกิดปัญหามาก ผู้เรียนต้องนั่งเอียงไปข้างใดข้างหนึ่งตลอด เพราะต้องหันไปดูผู้สอนหน้าชั้นจะไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ

1.2 การจัดที่นั่งเป็นกลุ่ม หลักสูตรฉบับปรับปรุงกำหนดให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม จึงมีการจัดที่นั่งเป็นกลุ่มๆ วิธีจัดคือ ให้ผู้เรียนนั่งหันหน้าเข้าหากันเป็นกลุ่มสำหรับตำแหน่งที่ตั้งของแต่ละกลุ่มกำหนดได้ตามเหมาะสม การจัดที่นั่งแบบนี้ ควรจัดในกรณีผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน หรือสอนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป

สำหรับโต๊ะเก้าอี้ของผู้เรียนที่ใช้ในห้องเรียน ควรมีขนาดพอเหมาะกับผู้เรียนมีจะนั้น จะทำให้อ่านเขียนและทำกิจกรรมไม่สะดวก อาจมีผลทำให้เสียบุคลิกภาพได้ จำนวนโต๊ะเก้าอี้ก็ควรมีอย่างเพียงพอกับจำนวนผู้เรียน ส่วนการจัดโต๊ะของผู้สอน ควรจัดให้อยู่ในที่ที่เหมาะสม อาจจัดไว้หน้าห้อง ข้างห้อง กลางห้องเรียนก็ได้ จากงานวิจัยบางเรื่องเสนอแนะให้จัดโต๊ะผู้สอนไว้ด้านหลังห้อง เพื่อให้มองเห็นผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง

2. การจัดห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ ห้องเรียนที่ดีเปรียบเสมือนบ้านที่ดี ผู้อยู่อาศัยจะได้อยู่อย่างมีความสุข การจัดห้องเรียนได้อย่างเหมาะสมจะเป็นการปลูกฝังนิสัยบางอย่างให้แก่ผู้เรียน เช่น ถ้าห้องเรียนสกปรกรุงรัง ผู้เรียนจะมีนิสัยเคยชินกับความสกปรก ในที่สุดก็จะให้เป็นคนรักความสะอาดได้ยาก

องค์ประกอบสำคัญในการจัดห้องเรียนที่ควรคำนึงถึง ดังนี้

1. สภาพห้องเรียน ต้องอยู่ในสภาพที่ดีและใช้การได้ เป็นสัดส่วนมีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. ขนาดของห้องเรียนต้องกว้างขวางพอเหมาะกับจำนวนผู้เรียนและเนื้อที่เพียงพอในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3. สุขลักษณะในห้องเรียน ห้องเรียนควรถูกสุขลักษณะ ดังนี้

3.1 อากาศถ่ายเทได้ดี มีหน้าต่างอย่างเพียงพอ และมีประตูเข้าออกได้อย่างสะดวก

3.2 แสงสว่างพอเหมาะ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนอ่านหนังสือได้ชัดเจน เป็นการถนอมสายตา ห้องเรียนมีแสงสว่างไม่เพียงพออาจแก้ปัญหาได้ เช่น ทำหน้าต่างหรือบานเลื่อนเพิ่มใช้ไฟฟ้าหรือโคมไฟช่วย ดัดแปลงหลังคาให้แสงสว่างส่องผ่านได้ ทาสีภายในห้อง ฯลฯ

3.3 ปราศจากสิ่งรบกวนต่างๆ เช่น เสียง กลิ่น ควัน ฝุ่น ฯลฯ

3.4 ความสะอาด ผู้เรียนต้องช่วยกันเก็บกวาดถู เป็นการปลูกฝังนิสัยรักความสะอาดและทำให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีม

4. การจัดตกแต่งห้องเรียน มีข้อเสนอแนะดังนี้

4.1 มุมหนังสือ ในห้องเรียนควรมีมุมหนังสือ ไว้ให้ผู้เรียนอ่านหนังสือจะช่วยให้เขียนอ่านคล่อง มีความรู้กว้างขวาง และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ครูควรหาหนังสือหลายๆ ประเภท ที่มีความยากง่ายพอเหมาะกับวัยของผู้เรียนมาให้อ่าน และควรหาหนังสือชุดใหม่มาเปลี่ยนบ่อยๆ การจัดมุมหนังสือควรจัดให้เป็นระบบ สะดวกในการหยิบอ่าน

4.2 สื่อการเรียนการสอนและวัสดุต่างๆ สื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือ ควรจัดไว้ให้เป็นระเบียบ อาจอยู่ร่วมกับมุมหนังสือหรือแยกไว้ต่างหาก อุปกรณ์การสอนที่ผู้ใช้ประจำ เช่น บัตรคำ แผนภูมิ ภาพพลิก ฯลฯ ให้จัดไว้เป็นระเบียบเช่นเดียวกัน อุปกรณ์ที่ใช้แล้วไม่ควรคิดหรือแขวนไว้นานจนลืมนำไปใช้ อุปกรณ์เหล่านี้อาจทำให้ความสนใจของผู้เรียนเปลี่ยนไป ขณะเรียนบทใหม่ แต่อุปกรณ์บางชนิด เช่น เกม อุปกรณ์ประสมคำ อุปกรณ์การคิด คำนวณ ฯลฯ อาจจัดไว้ที่หนึ่ง เพื่อให้ผู้เรียนเล่นยามว่าง ซึ่งอาจเรียกว่า มุมฝึกสมอง หรือเรียกชื่ออื่นๆ ก็ได้สำหรับวัสดุสิ้นเปลืองต่างๆ เช่น กระดาษ สี กาว ฯลฯ ควรจัดไว้เป็นสัดส่วน สะดวกต่อการหยิบใช้ ผู้สอนควรฝึกนิสัยการจัดของให้เป็นระเบียบ เมื่อใช้แล้วต้องเก็บให้เข้าที่ให้เรียบร้อยห้องเรียนจะได้ดูเป็นระเบียบ

4.3 เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็น ในห้องเรียนทุกห้องจะมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็น เช่น อุปกรณ์ในการทำความสะอาดห้อง แปรงสีฟัน และแก้วน้ำของผู้เรียน กล่องอาหารหรือปิ่นโตสิ่งของเหล่านี้ ถ้าไม่จัดที่สำหรับวางให้ดีจะดูเกะกะ ส่วนมากจะจัดไว้ตามมุมหรือฝาผนังห้องเรียน

4.4 มุมเสริมความรู้กลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ควรจัดไว้ตามความจำเป็น ได้แก่ มุมภาษาไทย มุมคณิตศาสตร์ มุมสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มุมสร้างเสริมลักษณะนิสัย มุมการงาน และพื้นฐานอาชีพ และมุมภาษาอังกฤษ

4.5 การแสดงผลงานของผู้เรียนครูควรจัดให้มีการแสดงผลงานของผู้เรียนในห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จ และมีกำลังใจในการเรียนต่อไป ทั้งยังสามารถแก้ไขและพัฒนาผลงานของตนให้ดีขึ้นโดยลำดับ ผลงานเหล่านี้อาจติดบนป้ายนิเทศ แฉวนหรือจัดวางบนโต๊ะ

4.6 การจัดท่อนกประสงค์ ในยามว่างผู้เรียนอาจใช้ห้องเรียนเป็นสถานที่พักผ่อนทำงานที่ผู้สอนมอบหมาย อ่านหนังสือจากมุมหนังสือ หรือนั่งสนทนากันในห้องเรียนที่ดีควรจัดสถานที่ไว้ให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวเท่าที่สามารถจะทำได้ บริเวณนี้อาจเรียกว่า มุมอ่านหนังสือ มุมสงบ หรือท่อนกประสงค์ก็ได้

4.7 การประดับตกแต่งห้องเรียน ผู้สอนส่วนใหญ่มีห้องเรียนมาตรฐานหรือผู้สอนที่รักความสวยงาม จะนิยมประดับตกแต่งห้องเรียนด้วยสิ่งต่างๆ เช่น ม่าน มู่ลี่ ภาพ ดอกไม้ สุภายิต ฯลฯ การตกแต่งห้องเรียนควรทำอย่างพอเหมาะไม่มากจนเกินไป เช่น ติดภาพสวยๆ ไม่ควรจูดจาดหรือใช้สีสะท้อนแสง อาจทำให้ผู้เรียนสายตาเสียได้ การประดับตกแต่งห้องเรียนควรคำนึงถึงหลักความเรียบง่าย เป็นระเบียบ ประหยัด และสวยงาม

ดังนั้น การจัดห้องเรียนโดยใช้องค์ประกอบต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ควรจัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยน่าดู อยู่ในตำแหน่งหรือบริเวณที่เหมาะสม และเอื้อต่อประโยชน์ใช้สอย โดยการจัดขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นไปได้ และความเหมาะสมของห้องเรียน วัสดุที่ใช้ และความสามารถในการจัดของผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งไม่จำเป็นต้องจัดให้ครบทุกอย่าง

ส่วนการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน เช่น สนาม สภาพอาคารเรียน อาคารประกอบ สวนหย่อม สนามกีฬา เครื่องเล่นสนาม ที่พักผ่อน ตลอดจนการปลูกไม้ดอกไม้ประดับจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในโรงเรียน ทั้งด้านการระดมความคิด การก่อสร้าง การตกแต่ง ตลอดจนการบำรุงรักษา เพื่อให้เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของสมาชิกในโรงเรียนตลอดไป

ที่กล่าวมาแล้วสามารถสรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ หมายถึง การจัดปรับปรุงตกแต่งห้องเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ตลอดจนบริเวณโรงเรียน และวัสดุอุปกรณ์ ให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนเพื่อเป็นประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนในโรงเรียน

2) ด้านการบริหาร

สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร หมายถึง การดำเนินการใดๆ ภายในโรงเรียนให้ การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร ซึ่งสังเกตได้จากการทำงานอย่างมีระบบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของบุคลากร บุคลากรในโรงเรียนยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรต่อกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน

การจัดสภาพแวดล้อมด้านการบริหารเป็นการดำเนินการของโรงเรียน ให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้บริหารและครู เป็นผู้มีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างสภาพแวดล้อม โดยเริ่มที่ตัวผู้บริหารเองจะต้องเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างครูด้วยกัน และระหว่างครูกับผู้บริหาร ความสัมพันธ์ที่ดีจะได้รับการไว้วางใจจากคณะครู ปฏิบัติต่อครูเหมือนกับเป็นร่วมงานที่ดี ที่คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือสร้างขวัญ และกำลังใจในการทำงานให้กับครู โดยยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เช่น

1. การสำรวจสภาพปัจจุบันและปัญหา จัดทำข้อมูลสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันแล้ว นำข้อมูลมาเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายหรือแนวปฏิบัติของโรงเรียน มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม และแสดงความคิดเห็นในลักษณะต่างๆ เช่น การกำหนดนโยบาย การเสนอแผนงานโครงการ ซึ่งอาจใช้กระบวนการวางแผนเป็นทีม (Team Planning) หรือกิจกรรมข้อเสนอแนะ (Suggestion System) เป็นต้น

2. ส่งเสริมให้บุคลากรของโรงเรียนทำงานร่วมกันในลักษณะต่างๆ เช่น ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ส่งเสริมการรวมกลุ่มวิชาชีพ การนิเทศภายใน เพื่ออภิปราย แก้ปัญหา หาข้อยุติและกำหนดเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน การมอบหมายงานหรือการสั่งการเป็นไปตามสายการบังคับบัญชาชัดเจนเหมาะสมกับความสามารถไม่เกินกำลัง

3. มีการสร้างขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการให้บุคลากรหลายๆ รูปแบบ เช่น

3.1 มอบหมายงานให้แล้วก็ติดตาม ดูแล ถามไถ่ ให้ความช่วยเหลือยกย่องชมเชย

3.2 ส่งเสริม สนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม

3.3 จัดสวัสดิการต่างๆ เช่น สหกรณ์ ทุนการศึกษา ที่พักอาศัย สาธารณูปโภค ฯลฯ

3.4 เมื่อมีบุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลมีผลงานดีเด่น ก็ส่งเสริมสนับสนุนให้แสดงความสามารถในรูปแบบต่างๆ เช่น เขียนบทความ เป็นวิทยากร ส่งผลงานเข้าประกวดแข่งขันในโอกาสต่างๆ

3.5 จัดให้มีการยกย่องชมเชยประกาศเกียรติคุณ เผยแพร่ผลงานของบุคลากรที่มีผลงานดีเด่น

3.6 สนับสนุนให้บุคลากรได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ เพื่อความก้าวหน้า เช่น การศึกษาต่อ อบรม ศึกษาดูงาน การทำงานผลงานทางวิชาการ

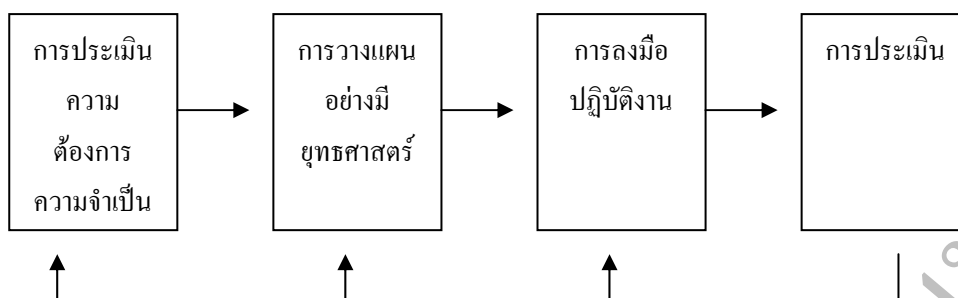
3.7 ส่งเสริมให้บุคลากรมีการพบปะสังสรรค์กันในโอกาสอันควร เช่น การต้อนรับ ผู้มาใหม่หรือผู้จากไป วันสำคัญต่างๆ การฉลองความสำเร็จ

3.8 ส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อมีคนใดคนหนึ่งหรือญาติพี่น้องได้รับความเดือดร้อนหรือมีงานฉลองต่างๆ เช่น เจ็บป่วย เสียชีวิต แต่งงาน บวชวันเกิด

4. จัดระบบการต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรไมตรีส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติตนต่อกันอย่างมีสัมมาคารวะ ตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย เช่น การไหว้ การทักทาย การใช้วาจาสุภาพ

สิ่งชี้วัดลักษณะสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร ได้แก่ การจัดระบบการทำงานของครูอาจารย์ สายงานการบังคับบัญชาที่มีความเป็นกันเอง อบอุ่น มีความศรัทธาไว้นับถือใจกัน บรรยากาศการประชุมเป็นไปตามครรลองของการเป็นประชาธิปไตย ทุกคนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมถึงการจัดสวัสดิการและการจัดการด้านต่างๆ ด้วย

ลักษณะของการบริหารที่ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีนั้น เริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย ควรให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วม มีการนำข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบันและปัญหามากำหนดเป็นนโยบายในการแก้ปัญหาและพัฒนางานของโรงเรียน ซึ่งธงชัย สันติวงษ์ (2538, หน้า 322) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการบริหาร ไม่ว่าจะเข้าไปในลักษณะของการมีส่วนร่วมตัดสินใจหรือร่วมให้ข้อเสนอแนะจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกภูมิใจได้เสมอ และนิพนธ์ จิตต์ภักดี (2528, หน้า 57) กล่าวว่า ถ้าผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีความเข้าใจในเรื่อง ระบบและการดำเนินงานของหน่วยงานแล้ว ผู้ปฏิบัติย่อมอุทิศตนเพื่องาน และมีขวัญในการปฏิบัติงานดี การมอบหมายงานหรือการสั่งการก็เป็นไปตามสายการบังคับบัญชาอย่างแจ่มชัด เหมาะสมกับความสามารถไม่เกินกำลัง มอบหมายงานแล้วติดตามดูแลช่วยเหลือถามไถ่ดูแลความเหน็ดเหนื่อย ยกย่องชมเชย มีการสร้างขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการให้หลายๆ รูปแบบ เป็นต้น สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 107) ได้เน้นถึงการบริหารทางการวางแผนอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นหลักการทางการศึกษา เน้นในหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือสังคมในอนาคต นักวางแผนและนักบริหารที่มีอุดมการณ์ต้องยึดหลักทางการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการทำงาน จะต้องใช้ความรู้ความสามารถและพยายามค้นหาแหล่งสนับสนุนทั้งทางการเงินและวัสดุอุปกรณ์จากแหล่งต่างๆ มาช่วยสร้างบรรยากาศทางการศึกษาที่ส่งผลทั้งโดยทางตรง และส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์สังคมในอนาคต ศรีสมร พุ่มสะอาด (2535, หน้า 79) จึงได้เสนอแนะรูปแบบการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ภาพ 2 การพัฒนาคุณภาพในสถานศึกษา

ที่มา : ศรีสมร พุ่มสะอาด (2535, หน้า 79)

ที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางการบริหาร เป็นกระบวนการในการดำเนินการต่างๆ ที่กระทำภารกิจให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในสถานศึกษา และอาจขอรับความสนับสนุนจากชุมชนด้านการเงิน วัสดุ อุปกรณ์และบุคลากร มาพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนด้วยอีกทางหนึ่ง

3) ด้านวิชาการ

สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ หมายถึง การเรียนการสอนทั้งภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุดภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา แจ่มใส น่าเรียนรู้ เรียนสนุก รักเพื่อน ไม่มีสภาพแห่งความกลัว หวาดผวา วิตกกังวล

การจัดสภาพแวดล้อมด้านวิชาการ มีความสำคัญต่อการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งเป็นการกระตุ้น และช่วยเหลือที่จะช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ และประสบการณ์ให้มากที่สุดในการเรียนรู้ เช่น

1. พฤติกรรมของครู ครูแสดงพฤติกรรมทั้งในด้านคำพูด กิริยาท่าทาง สีหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ด้วยความรักความเมตตาอย่างจริงใจ และมีเหตุผลด้วยความสม่ำเสมอ เพราะนักเรียนจะรู้ และเข้าใจดีว่า ครูของเขามีความรักและจริงใจต่อเขาเพียงใด โดยไม่สามารถปิดบังอำพรางได้เลย สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเป็นแม่แบบของนักเรียนและมีผลทางด้านจิตใจต่อการแสดงความรัก ศรัทธาในตัวครูของเขาด้วยความจริงใจ หากครูสามารถครอบครองหัวใจของนักเรียนได้แล้ว ความรู้สึกที่ดีต่อกันจะสร้างสรรค์บรรยากาศการเรียนการสอนที่สดชื่น ความรักความผูกพัน เอื้ออาทร ให้อภัย

ต่อกันตลอดไป ครูควรให้ความรักผูกพัน เป็นทั้งเพื่อน พี่ บิดา มารดา ที่มีความปรารถนาดี ร่วมทุกข์ ร่วมสุข สามารถเข้าไปในโลกแห่งความคิด ความรู้สึกของนักเรียนแต่ละคนได้

2. การจัดกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน การสอน โดยครูพยายามจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้กระทำด้วยตนเอง และมีโอกาสเรียนรู้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งสิ่งที่ลืมไม่ได้คือ ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล บทบาทของครูจะเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้ขวัญกำลังใจ เพื่อให้ นักเรียนได้สมหวัง และมีพลังในผลสำเร็จแห่งการเรียนของตนเอง และส่งเสริมให้นักเรียนคิด และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อสร้างบรรยากาศความร่วมมือ เป็นมิตร ไว้วางใจและเอื้ออาทรต่อกัน

3. การจัดห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ เปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอนจากการเรียนภายในห้องเรียนแคบๆ ไปเรียนได้ร่มไม้ สนาม หรือสถานที่อื่นๆ ที่ทำให้มีชีวิตชีวา และเกิดการเรียนรู้มากขึ้น พยายามใช้สื่อการสอน และอุปกรณ์ที่จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียน และเรียนด้วยความสนุกสนานยิ่งขึ้น วิชาบางวิชาที่นักเรียนบางคนเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยากต่อความเข้าใจและเบื่อหน่าย ครูผู้สอนต้องพยายามเข้าใจเด็ก พยายามดูพื้นฐานของนักเรียน แล้วทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย สร้างบทเรียน เกมสนุกๆ ให้นักเรียนได้เล่น คอยให้กำลังใจเรื่องใดที่นักเรียนไม่เข้าใจ อาจจัดกลุ่มสอนพิเศษให้หรือให้เพื่อนๆ ที่เรียนเก่งกว่าช่วยสอน

4. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนการสอน โดยมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกและเข้าร่วมทุกคนตามความถนัด และความสนใจอย่างต่อเนื่อง และเสรี เช่น ดนตรี กีฬา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ควรมีสถานที่ และอุปกรณ์ให้นักเรียนได้ฝึกซ้อม เล่น และเข้าร่วมอย่างอิสระ ซึ่งจะมีผลทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนาให้มีความสมบูรณ์ครบทุกด้าน จัดห้องสมุดให้เป็นโรงเรียน โดยให้มีสถานที่กว้างขวาง และมีวัสดุครุภัณฑ์อย่างเพียงพอสำหรับนักเรียนด้วยตนเอง เปิดบริการให้นักเรียนได้ใช้มากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นแบบห้องโถงในบริเวณระเบียง ใต้ถุนอาคาร ชุมศาลา หรือได้ร่มไม้ก็ได้ จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมงานวิชาการในโอกาสต่างๆ เช่น งานนิทรรศการของโรงเรียน สัปดาห์ห้องสมุด ฯลฯ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้มีเวทีแสดงออกทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

สิ่งชี้วัดลักษณะของสภาพแวดล้อมทางด้านวิชาการในโรงเรียน ได้แก่ ครูอาจารย์มีความกระตือรือร้นในการเร่งเร้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม รู้จักหาเทคนิคหรือกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนมาช่วยเปลี่ยนแปลงวิธีสอนเพื่อลดความเบื่อหน่าย ซ้ำซากจำเจ

การจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการ ส่งเสริมให้เกิดสภาพดังกล่าว ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตรงตามจุดประสงค์ ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคลให้นักเรียน

เป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนแล้วดำเนินกิจกรรมด้วยความเป็นกันเอง ให้เกียรติซึ่งกันและกันส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกลุ่มช่วยกันคิดช่วยกันทำระหว่างผู้สอนและผู้เรียน โดยวิชัย วงษ์ใหญ่ (2537, หน้า 119) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลและส่งผลทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีลักษณะที่ส่งเสริมหรือขัดขวางการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลา ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน คือ

1. การร่วมมือและการแข่งขันของผู้เรียน ประกอบด้วย บรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมมือกันแก้ปัญหาการใช้แรงเสริมหรือรางวัล

2. ลักษณะพฤติกรรมและบุคลิกภาพของผู้สอนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. ความร่วมมือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน คำนึงถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้เป็นหลักสำคัญ

4. ความรู้สึกและเจตคติของผู้เรียนที่มีต่อกลุ่มเพื่อน ผู้สอน และโรงเรียนจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้

ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันธณีย์ วิหคโต (2537, หน้า 38) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครูดีเด่นวิชาภาษาไทย และวิชาคณิตศาสตร์ พบว่าการสร้างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนอยู่ในระดับดี คือ การสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอนได้แก่การจัดห้องเรียนให้น่าอยู่การเรียน การสร้างบรรยากาศการเรียนให้สนุกสนาน มีการแก้ไขข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดทันทีที่พบ โดยการแนะนำ และอธิบายข้อผิดพลาด มีการกระตุ้นให้นักเรียนได้คิดหาเหตุผลให้เกิดความเข้าใจ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีเป็นกันเองกับนักเรียน ใกล้เคียงเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด และมีความสนใจนักเรียนที่มีปัญหาเป็นรายกรณี และซ่อมแก้ไขเป็นรายบุคคล สภาพแวดล้อมที่ดีจะทำให้ทุกคนมีความสุข มีความมั่นใจ และตระหนักในคุณค่าของตนเอง สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 9-17) ได้เสนอแนวทางการสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อม ที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจ และมีแรงจูงใจในการเรียน คือ

1. การสร้างความเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับนักเรียน เช่น การจัดที่นั่งเป็นกลุ่ม แพนที่นั่งของนักเรียน

2. การยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงอารมณ์ดี

3. ใช้คำพูดที่แสดงความเมตตา ไม่ใช้วาจาเยาะเย้ยถากถางนักเรียน หรือใช้อำนาจข่มขู่ให้นักเรียนกลัว ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียน ให้คำ “ชม” มากกว่า “ติ”

4. ให้ความรักความอบอุ่น นักเรียนทุกคนควรจะมีความรู้สึกว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เป็นที่รักและยอมรับของครูและเพื่อนๆ ครูจะต้องเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันดี โดยต้องพยายามรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

5. ให้ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ โดยครูต้องเอาใจใส่ และสอนนักเรียนให้อยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น ไม่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน

6. ให้ความยุติธรรม มีการปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนด้วยใจเป็นกลาง ไม่มีอคติอย่างสม่ำเสมอ ต้องพยายามควบคุมอารมณ์ให้ได้ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

7. ให้ความไว้วางใจและยกย่อง ให้นักเรียนทำงานหรือทำกิจกรรมตามที่กำหนดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย โดยครูเป็นที่ปรึกษา ให้นักเรียนมีอิสระในการทำงาน เข้าใจตนเอง รับผิดชอบตนเอง และเรียนรู้ด้วยตนเอง

8. มีความไวในการรับรู้อารมณ์ต่างๆ ของนักเรียน เช่น ในขณะที่ครูกำลังสอน เมื่อสังเกตเห็นว่านักเรียนไม่สนใจ ครูก็อาจจะเปลี่ยนกิจกรรม หรือเปลี่ยนเทคนิคในการสอน เพื่อให้ทุกคนหันมาสนใจในบทเรียนตามเดิม

9. มีการยอมรับนับถือ ครูเห็นคุณค่าในตัวนักเรียน ยอมรับว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญมีคุณค่าและสามารถเรียนได้ ให้โอกาสแสดงความรู้สึก โดยใช้วิธีสอนต่างๆ เช่น บทบาทสมมติการใช้ละครชีวิตจริง หรือการสร้างสถานการณ์จำลอง

10. ให้นักเรียนทุกคนมีบทบาทในการสร้างความดี ให้นักเรียนที่เก่งช่วยสอนให้แก่ นักเรียนที่เรียนอ่อน

11. ไม่แสดงพฤติกรรมที่ซ้ำ ครูต้องพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนไม่ทำให้ซ้ำๆ กันเป็นประจำ เพราะจะทำให้เกิดบรรยากาศที่น่าเบื่อหน่าย

12. ให้แรงเสริมหรือรางวัล ควรมีการให้กำลังใจแก่นักเรียนที่มีจุดเด่นด้านต่างๆ อย่างทั่วถึงและตามความเหมาะสม เช่น ชมเชยนักเรียนที่แสดงพฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อผู้อื่น ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพราะจะทำให้ผู้ที่ได้รับการชมเชย มีความภาคภูมิใจ นักเรียนคนอื่นๆ ก็จะให้เห็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น

ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาเสริมสร้างคุณลักษณะค่านิยมให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ การเรียนการสอนนั้น มีองค์ประกอบทางด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนที่ละเอียดอ่อน และมีความสำคัญเท่าเทียมกันกับ เนื้อหาวิชา และจุดประสงค์การเรียน ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกใช้สภาพแวดล้อมในการเรียนให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอนนั้น คือ บรรยากาศที่

ยกย่องและส่งเสริมความสำคัญของผู้เรียน มีความรู้สึกร่วมสมัยจัดช่องว่างระหว่างกันและกัน ให้ความเป็นอิสระ และใช้ความสามารถของผู้เรียนมาเป็นประโยชน์ในการฝึกอบรมท่าทีและพฤติกรรมของผู้สอน จะต้องแสดงออกว่าผู้สอนมีความปรารถนาดี ยกย่องและนับถือสนใจปัญหาของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นการสร้างบรรยากาศ แห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก มากกว่าความต้องการของผู้สอน

ที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมด้านวิชาการ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตรงตามจุดประสงค์ ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคลและเป็นไปตามความต้องการของชุมชน ครูต้องเป็นผู้เร่งเร้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ และรวมไปถึงการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่างๆ ให้เกิดกับนักเรียนในโรงเรียน

การจัดสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ การบริหาร และด้านวิชาการต่างก็เอื้อซึ่งกันและกัน ซึ่งโรงเรียนควรตระหนักและสร้างเสริมให้เกิดขึ้นเพื่อให้โรงเรียนเป็นสถานที่ที่น่าอยู่น่าเรียน แล้วบุคลากรจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 งานวิจัยในประเทศ

นำพล การมปราชญ์ (2538, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุทัยธานี ที่มีต่อสภาพแวดล้อม 5 ด้าน คือ ระบบนิเวศน์และทรัพยากรธรรมชาติ สถานการณ์สภาพแวดล้อมของประเทศไทย สถานการณ์สภาพแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี การอนุรักษ์ทรัพยากรและสภาพแวดล้อม และเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่มีต่อสภาพแวดล้อม พบว่า ผู้บริหารและครูเห็นว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้บริหารกับครู พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

เฉลิม พรหมคุณากรณ์ (2539, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา เขตการศึกษา 12 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในโครงการการศึกษา ปีการศึกษา 2538 จำนวน 944 คน พบว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงในโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีความเห็นว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนในภาพรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับดี เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนชายกับ

นักเรียนหญิง พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ส่วนนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ของเพศและขนาดของโรงเรียนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกันและอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ส่วนด้านพฤติกรรมของผู้เรียน พบว่านักเรียนมีเพศต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) นอกนั้นไม่มีด้านใดแตกต่างกัน

อุดมศักดิ์ มุณีกันนัท (2540, บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการเรื่อง การพัฒนาบรรยากาศและสภาพแวดล้อมโรงเรียนแม่จันวิทยาคม จังหวัดเชียงราย ปีการศึกษา 2538-2539 โดยประเมินความคิดเห็นก่อนและหลังการดำเนินการพัฒนาตามทัศนะของครู ลูกจ้างประจำ และนักเรียนในโรงเรียน พบว่า ครู ลูกจ้างประจำ และนักเรียนเห็นว่า ก่อนการดำเนินงานมีการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง แต่ภายหลังดำเนินงานโครงการแล้วมีการพัฒนาอยู่ในระดับมาก แต่ครูและลูกจ้างประจำเห็นว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับการตกแต่งพื้นที่โรงเรียนได้สวยงามอยู่ในระดับมากที่สุดสำหรับนักเรียนว่าการจัดห้องให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ เรียบร้อย มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทสะดวก ตกแต่งสวยงาม และเอื้อต่อการเรียนการสอน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ชาติรี แก้วมา (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาการบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า

1. ฝ่ายบริหารโดยส่วนรวม ฝ่ายบริหารในโรงเรียนขนาดกลาง และฝ่ายบริหารในโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาการบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมเป็นรายด้าน ทั้ง 10 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง แต่ฝ่ายบริหารในโรงเรียนขนาดใหญ่มีปัญหาโดยภาพรวมและ 9 ด้าน อยู่ในระดับมากและมีปัญหาเฉพาะด้าน การบริหารบริเวณโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

2. ฝ่ายบริหารในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีปัญหาการบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม โดยภาพรวมและเป็นรายด้าน 8 ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่มีปัญหาอีก 2 ด้าน ที่เหลือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยฝ่ายบริหารโรงเรียนขนาดใหญ่มีปัญหาด้านการบริหารอาคารโรงฝึกงาน และด้านการบริหารอาคารหอประชุมมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กและผู้บริหารในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีปัญหาด้านการบริหารอาคารหอประชุมมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง

ภานุมาศ กิตติวีรพันธุ์ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินการจัดกิจกรรมรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า

1. ครู-อาจารย์โดยส่วนรวม และจำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียนมีการดำเนินการจัดกิจกรรมรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านการบริหารงานสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา และด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสภาพแวดล้อม

2. ครูผู้รับผิดชอบงานสภาพแวดล้อม มีระดับการดำเนินการจัดกิจกรรมรักษาสภาพแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน มากกว่าผู้บริหารโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดต่างกันมีระดับการดำเนินการ โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดใหญ่มีระดับการดำเนินการ มากกว่าครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดกลาง และครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดเล็ก และครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดกลางมีระดับการดำเนินการ มากกว่าครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดเล็ก ครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดต่างกันแต่มีการดำเนินการด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสภาพแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน

บรรหาร เทียมเมฆ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพแวดล้อมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมและด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการบริหาร และด้านวิชาการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามสถานที่ตั้งของโรงเรียน พบว่าด้านกายภาพ ด้านการบริหาร และด้านวิชาการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลจัดสภาพแวดล้อมได้เหมาะสมกว่าโรงเรียนที่ตั้งนอกเขตเทศบาล

นัฐญาพร คุชดี (2545, บทคัดย่อ) การศึกษาสภาพการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว พบว่า

1. สภาพการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ทั้ง 3 ด้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่

ในระดับมาก เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการบริหาร ด้านกายภาพ และด้านวิชาการ

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว จำแนกตามขนาดของโรงเรียน รายด้านและโดยรวมแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วิษณุ ผสมทรัพย์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนสัตหีบวิทยาคม ผลการวิจัยพบว่า

1. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนสัตหีบวิทยาคม กรมสามัญศึกษา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จำแนกตามความคิดเห็นของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกายภาพอยู่ในระดับปานกลาง ด้านบริหารและด้านวิชาการ อยู่ในระดับมาก

2. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนสัตหีบวิทยาคม กรมสามัญศึกษา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จำแนกตามความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนสัตหีบวิทยาคม กรมสามัญศึกษา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จำแนกตามความคิดเห็นของนักเรียนเพศชาย โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก และความคิดเห็นของนักเรียนเพศหญิงโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

4. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนสัตหีบวิทยาคม กรมสามัญศึกษา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จำแนกตามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนสัตหีบวิทยาคม กรมสามัญศึกษา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จำแนกตามความคิดเห็นของนักเรียนเพศชาย และเพศหญิงโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกายภาพ ด้านการบริหาร และด้านวิชาการ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยความพึงพอใจของนักเรียนเพศชายที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาด้านกายภาพมากกว่านักเรียนเพศหญิง ส่วนด้านการบริหารด้านวิชาการ นักเรียนเพศหญิงมากกว่านักเรียนเพศชาย

2.3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

กีจาย (Kijai, 1987, หน้า 38) ที่ได้ศึกษาคุณลักษณะของสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จจากปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ บรรยากาศของสถานศึกษา ภาพพจน์ของสถานศึกษา ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของสถานศึกษาสูงกว่าปัจจัยด้านอื่น

เพอร์สัน (Person, 1993, หน้า 71) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสำรวจหาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วม กับประสิทธิผลที่ได้รับจากการจัดการของวิทยาลัยในรัฐคาโรไลนาเหนือ โดยกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือผู้บริหาร คณะครูในวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่ระดับต่างๆ ในวิทยาลัย โดยผู้ที่ตอบกลับจะถือว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา พบว่า การบริหารอย่างมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญกับประสิทธิผลที่ได้รับจากการจัดการ และจากแบบสอบถามความคิดเห็นในด้านต่างๆ พบว่า แบบสอบถามเกี่ยวกับความพอใจที่ได้รับจากการจัดการซึ่งมี 27 ปัจจัยและแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม จำนวน 10 ปัจจัย เป็นปัจจัยที่ถูกอ้างต้องการให้เกิดในวิทยาลัย และยังพบว่าระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งในปัจจุบันไม่มีผลต่อการยอมรับผลของการจัดการและถึงแม้ว่าการบริหารในวิทยาลัยไม่สามารถที่จะให้ลูกจ้างในวิทยาลัยดำเนินการได้ทั้งหมด ผู้บริหารก็ควรจะทำให้การสนับสนุนให้มีการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์ในการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามเป้าหมายควรมีการนำความรู้และความชำนาญของคณะครูและบุคลากรในวิทยาลัยควรมานำมาผสมผสานให้ควบคู่กับการจัดการอย่างชาญฉลาดของผู้บริหาร ซึ่งจะทำให้เกิดแนวทางในการดำเนินงานที่ถูกต้องเหมาะสมในวิทยาลัย

2.4 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบความคิดในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดเรื่องบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาของกรมสามัญศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2536, หน้า 2) ประกอบด้วยด้านกายภาพ ด้านการบริหาร และด้านวิชาการ รวม 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านกายภาพ เป็นการ จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นการ จัดสภาพทางด้านอาคารสถานที่ บริเวณรอบๆ สถานศึกษา เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ การปรับปรุงตกแต่งห้องเรียน อาคารเรียนอาคารประกอบ ตลอดจนบริเวณสถานศึกษาและวัสดุอุปกรณ์ ให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน

2) ด้านการบริหาร เป็นการดำเนินการใดๆ ภายในสถานศึกษาให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร ซึ่งสังเกตได้จากการทำงานอย่างมีระบบ การช่วยเหลือ

เกี่ยวเนื่องกันของบุคลากร ที่กระทำการกิจให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา เช่น การส่งเสริม สนับสนุน ปรับปรุง พัฒนาสถานศึกษา บุคลากรและนักเรียน ด้วยความร่วมมือร่วมใจของ บุคลากรในสถานศึกษา

3) ด้านวิชาการ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุดภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา แจ่มใส น่าเรียนรู้ ส่งเสริมความสามารถ ของแต่ละบุคคล เร่งเร้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ตลอดจนการจัดบริการเพื่อสนับสนุนทางวิชาการต่างๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชบุรี